

שיחתו השבועית של ראש הישיבה - הרב יוסף צ. בן-פורת
איזון בין צדיקים לרשעים
מטות-מסעי תש"פ - שיכתוב

רק לאחר הריגת בלעם הרשע יכול להסתלק משה רבינו

"נקם נקמת בני ישראל מאת המדיינים **אמר תאסף אל עמיך** : וידבר משה אל הקם לאמר וגו' " (במדבר לא, ב-ג), פירש"י: "וידבר משה וגו' - (ספרי) אף ע"פ ששמע **שמיתתו תלויה בדבר** עשה בשמחה ולא איחר".

מתבאר, שמיתתו של משה לא תיתכן לפני מלחמת מדין. אם היה דוחה את המלחמה למועד מאוחר יותר, הייתה מיתתו מתעכבת. אבל לא התפרש, מה הקשר בין שני הדברים? הרי את המלחמה במדין יוכל לעשות גם יהושע, כפי שהוא אמור להילחם את כל המלחמות לכיבוש ארץ ישראל.

רבה של ירושלים, לפני כמאה שנה, הגאון רבי חיים יוסף זוננפלד זצ"ל, נתן הסבר לכך נפלא לתלות שבין שני הדברים. ידוע (קהלת ז, יד): "זֶה לְעַמַּת זֶה עֲשֵׂה הָאֱלֹהִים", והיינו שכנגד כוחות הקדושה ברא הקב"ה כוחות טומאה כש"כ (ישעיה מה, ז): "יוצר אור ובורא חשך עֲשֵׂה שְׁלֹם ובורא רָע". יסוד היהדות הוא שיש בחירה חופשית לאדם. כל אדם יכול להחליט אם הוא בוחר בטוב או ברע, כש"כ (דברים ל, יט): "הַחַיִּים וְהַמָּוֶת נִתְּנִי לְפָנֶיךָ... **וּבַחֲרֶת בְּחַיִּים**". כתב הרמב"ם (הלי' תשובה ה, א) "אלא כל אדם ואדם ראוי להיות צדיק כמשה רבינו או רשע כירבעם". באותה תקופה, בלעם סימל את האדם הרע ביותר בעולם. בל נשכח (סנהדרין קו, א), שהוא זה שנתן לפני יותר ממאה ועשרים שנה, את העצה (שמות א, כב): "כֹּל הַבֵּן הַיְלֹוד הַיֵּאָרָה תִּשְׁלַיְכֶהוּ". והנה גם לעת זקנותו, הוא בא בחפץ לב ובהתלהבות, לעקור את עם ישראל מהשורש. להשמיד אומה שלימה, אנשים, נשים וטף שלא עשו לו שום רעה. לצורך זה הוא, בונה מזבחות, מקריב קורבנות ורץ מגבעה לגבעה, כאדם צעיר, כדי למצוא מקומות תורפה שמשם הקללה שלו תהיה פוגענית ביותר. היש לך רשע גדול מזה!?

כדי לאזן ברא השי"ת את משה רבינו ע"ה, שעליו אמר הרמב"ם (הק' הרמב"ם לסדר זרעים) מבחר המין האנושי, שעליו אמר הכתוב (דברים לד, ז): "וְלֹא קָם נָבִיא עוֹד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה", ודרשו (ספרי, שם): "אבל לאומות העולם קם, וזהו בלעם". אם כן, כל זמן שבלעם קיים בעולם, חייב להיות בו גם משה, שאם לא כן, יופר האיזון והרע ישלוט בעולם וממילא, יקשה על האנשים לבחור בטוב, כי רוח הטומאה תהיה חזקה מידי. לפי זה פירש הגריי"ח זוננפלד זצ"ל,

שלכן רק לאחר מלחמת מדין שבה נהרג בלעם כש"כ (ח): "וְיָאֵת בְּלָעַם בֶּן בְּעוֹר הַרְגוּ בְּחָרְבִי", התאפשרה מיתתו של משה רבינו. עד כאן תו"ד.

הנה שנתבונן ביסוד שהטביע הגרי"ח זוננפלד זצ"ל, ונבחן אותו לאורך כל ההיסטוריה, נראה הנהגה אלוקית מדהימה בדיוקנותה!

אברהם אבינו מול נמרוד הרשע

אבי אומתנו, אברהם אבינו ע"ה, נולד בשנת א'תתקמ"ח (1948) לבע"ה, בגיל ארבעים הגיע לשלמות האמונה ויצא להילחם נגד כל העולם כולו. הוא זה שהוריד לעולם את האמונה בבורא יחיד ומיוחד וכונה (יהושע יד, טו ברש"י): "הַגְּדוֹל בְּעֵנְקָיִם". עד אז כל בני האדם בעולם עבדו עבודה זרה, כש"כ ברמב"ם (הלי ע"ז א, ב): "עד שנולד עמודו של עולם שהוא אברהם אבינו". למה נקרא שמו (בראשית יד, יג): אברהם העברי (בר"ר מב, ח)? שהוא בעבר אחד של הנהר וכל העולם בעבר השני. מרדנותו בעבודה זרה, לא באה לו בקלות, חז"ל (ב"ב צא, א) סיפרו שהוא ישב עשר שנים בבית סוהר – הוא היה "אסיר המצפון" הראשון בעולם. כשראו שהוא ממשיך להפיץ את האמונה בבורא עולם, דנו אותו למוות, הושלך לכבשן האש ונעשה לו נס שלא נשרף. דבר זה התרחש כשהעולם הגיע לשיא של כפירה, המלך נמרוד, שנקרא כך מפני שמרד בבו"ע, יזם את בניית מגדל בבל, שנועד להיות סמל לשלטון האדם והוכחה לכך שהאדם ורק האדם, שולט בעולם.

משה ואהרן מול פרעה וחרטומיו

רואים אנו איזון בין הטוב לרע. **אברהם** אבינו מחד, **נמרוד** הרשע מאידך!

בגלות מצרים אנו רואים את **משה ואהרן** בצד הקדושה, ואת **פרעה וחרטומיו** בצד הטומאה. זהו ההסבר, שלמרות שמשה ואהרן עשו ניסים עצומים של שינוי הטבע, הרי שלאחר שמונה מכות רק חלק קטן מהעם השתכנע באמונה, והסכים לצאת לעבר הר סיני, כדי לקבל את התורה. אבל רוב, רוב העם נשאר דבוק לעבודה זרה וסירבו לצאת ממצרים, לכן במכת חושך כולם מתו ונקברו בלי רואה.

בבית ראשון – נביאי האמת מול עבודה זרה ונביאי שקר

תקופה מאוחרת יותר, בארץ ישראל **ישנם עובדי עבודה זרה** מכל הסוגים, ישנם נביאי-הבעל והאשרה ונביאי שקר רבים, בצד הטומאה. **הנביאים הקדושים**, שרק ארבעים ושמונה מהם מוזכרים בתנ"ך, בצד הקדושה. לכן אנו רואים בספרי הנביאים תקופות של קדושה וטהרה, לעומת תקופות שכמעט כל העם עבד עבודה זרה, כמו בתקופת אחאב. זהו המאבק שהתחולל בין הקדושה לטומאה, בין עבודת ה' אמיתית לבין כפירה בבו"ע. בסופו

של דבר, כוח הטומאה גבר ונגזר על בית המקדש שיחרב ועל העם שיגלה, בגלל (יומא ט, ב) :
עבודה זרה, גילוי עריות ושפיכות דמים.

גזירת גלות בבל הייתה שבעים שנה. אבל חכמי הדור סירבו לחזור, אלא אם כן, הקב"ה יסלק את היצר הרע של עבודה זרה, הם נענו (סנהדרין סד, א). בבית שני שוב אין אנו מוצאים עובדי עבודה זרה. אבל, התוצאה הייתה, שגם הנבואה הסתלקה מהעולם. בשיבת ציון הגיעו רק שלושה משרידי הנביאים : חגי, זכריה ומלאכי, שהיו נצרכים כדי לבנות את בית המקדש. עם הסתלקותם, תמה תקופת הנבואה. כיוון שלא יתכן שכוח הטומאה, יצר הרע של עבודה זרה, יסולק, ואילו כוח הקדושה יישאר בתוקפו, ותמשיך התגלות השי"ת לנביאים. השינוי היה ניכר גם בבית המקדש, אותה קדושה נפלאה, גרמה לעשרה ניסים (אבות ה, ה) שנעשו בבית המקדש, עד שכל אדם שנכנס להר הבית ראה בעליל את שלטון הבורא על הטבע. אבל בבית שני, משעה שעבודה זרה נחלשה, גם הניסים בבית המקדש נפסקו.

וכך מצינו בדברי רבי צדוק הכהן ז"ל (פוקד עקרים, פ"ו) שכל עוד שהיה קיים יצר הרע של עבודה זרה הייתה כנגדו הנבואה, כי 'זה לעומת זה עשה האלקים' שכן לעולם יש שיווי משקל בין כחות הקדושה והטומאה כדי שתישאר בחירה חופשית. כך כתב גם מרנא הגר"א ז"ל (בביאורו לסע"ר פ"ט), כשהרגו את היצר הרע של עבודה זרה, בטלה הנבואה.

בית שני – שמעון הצדיק מול אלכסנדר ורבו אריסטו

אלכסנדר מוקדון, שהיה תלמידו של **אריסטו**, כבש את כל העולם, כולל ישראל. בכל מקום הוא השליט את תרבות יון, זולת ארץ ישראל. סוקרטס ואפלטון גדולי הפילוסופים ביוון, האמינו בקיומו של בורא עולם ובהישארות הנפש. תלמידם אריסטו, שהרמב"ם הגדירו כגדול החכמים בעולם, כפר בכל זה. הרמב"ן (ויקרא טז, ח) מכנה אותו : "היוני אשר הכניש כל **דבר זולתי המורגש לו**, והגיס דעתו לחשוב הוא ותלמידו הרשעים". הייתה אפוא, סכנה גדולה שהיישוב היהודי הקטן בארץ ישראל יכופף את ראשו, מתוך רגש נחיתות, לפני הפילוסופיה האריסטוטלית הכפרנית. אם כן, כנגד הטומאה הגדולה של תורת אריסטו, העמיד השי"ת את שמעון הצדיק.

שמעון הצדיק שהיה משרידי כנסת הגדולה (אבות א, ב) היה כהן גדול במשך ארבעים שנה. בגלל גדלותו בתורה כיהן גם כאב בית דין של הסנהדרין. מבין כל חכמי הדורות, היה היחיד שעוטר בתואר "הצדיק". חז"ל מספרים על ניסים קבועים שהיו במקדש בתקופת כהונתו (יומא לט, א) : "ארבעים שנה שמש שמעון הצדיק, היה גורל (הקורבנות לה' ביום כיפור) עולה (תמיד) בימין... והיה לשון של זהורית מלבין... והיה נר מערבי דולק (כל הלילה)... והיה אש של מערכה מתגבר... ונשתלחה ברכה בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים".

המשורר בן סירא, אשר ראה את שמעון הצדיק, הנחיל לדורות הבאים דיוקן רב השראה שלו: "מה יפה היה תוארו בעיני הקהל בצאתו מן הפרגוד, כמו כוכב השחר הבוקע מן הענן... כאשר צעד על המזבח לבוש בגלימתו עם קישוטי הקודש עליו, התמלא הבית ביופיו" (בן סירא, פרק ט).

למען אמת יכלנו להאריך, לכתוב ספר שלם, ולהראות את הקוטב החיובי מול הקוטב השלילי בכל דור ודור ואת השוויון בעוצמתם הרוחנית של נושאי הדגל משני צידי המתרחס. אבל נסתפק בדוגמאות אחדות מהמאות האחרונות.

תנועת ההשכלה

החל משנת ת"ק (1740) מתחילה להתעורר במערב אירופה "תנועת ההשכלה", כאבי התנועה רואים את **משה מנדלסון**, שהיה תלמיד חכם גדול שהתכתב בדברי תורה עם רבי יעקב עמדין זצ"ל, אבל חש רגש נחיתות כלפי תרבות הגויים. הוא תירגם את התורה לגרמנית, מתוך מטרה שהיהודים ילמדו גרמנית. התוצאה לא איחרה לבוא, כל בנותיו התנצרו, מאוחר יותר גם נכדו התנצר וכל משפחתו נכרתה מכלל ישראל. הוא היה כמו אבן שמתחילה להתדרדר במורד ההר, שגוררת עמה אבנים לאלפים. עד תקופתו לא היה כל מושג של יהודי 'חילוני' - שאינו שומר תורה ומצוות. אבל המתבונן רואה, שבצידה המזרחי של אירופה, באוקראינה, החל לפעול מייסד תנועת החסידות "**הבעל שם טוב**" זצ"ל, שחי בשנים ת"נ – תק"כ (1700-1760). לאחר הסתלקותו המשיך הרבי ר' בער זצ"ל המכונה "**המגיד ממזריץ'**". תנועה שהכניסה לתוך אוכלוסייה של עמי ארצות, הרבה תורה, יראת שמים, קדושה וטהרה, ושמחה בעבודת הבורא.

כך במקביל שתל "קורא הדורות" את **הגאון מוילנא** זצ"ל (תפ-תקנח 1720-1797), שתלמידו **רבי חיים מוולוז'ין** זצ"ל הקים את הישיבה הראשונה בעולם, באותה תקופה, שממנה האירה התורה בכל אירופה.

תנועת ההשכלה ברוסיה

תרבות הכפירה הלכה והעמיקה בשנת תר"ד (1844) פירסם באנגליה צ'ארלס דרווין את ספרו המפורסם "מוצא המינים", שבא לערער את האמונה בסיפור הבריאה, כפי שהוא מופיע בספר בראשית.

באותו זמן (תר"ח 1848) פורסם בלונדון "המניפסט הקומוניסטי", שנכתב על ידי קרל מרקס, בנו של מומר יהודי, שדודו היה רב בגרמניה. זהו אחד הספרים האנטי-דתיים הקיצוניים ביותר, שכולו רווי בשנאה תהומית ובבוז נוראי לתורת ישראל בכלל, ולעם היהודי בפרט. הוא השורש לכל הרעיון הקומוניסטי – האתאיסטי.

בסביבות שנת ת"ר (1840) מגיעה ההשכלה ממערב אירופה לוילנה. המוביל הראשון היה אפיקורס גדול, בשם אברהם דב לבנון (1794-1878), שלקח לו כינוי ספרותי בשם **אד"ם הכהן** שר"י. בצעירותו נודע כעילוי השקוע בלימוד התורה, לאחר מכן למד קבלה משם הגיע לחסידות, ואז הפך ל'אחר'. כפר בתורה ובכל יסודות האמונה, והפך למסית ומדיח קשה ביותר. לימים (תר"ו 1846) הפך ל'ראש משכילי וילנה'. אחד מתלמידיו האפיקורסים היה אברהם מאפו (1808-1867) שנולד בסלבודקה, הסמוכה לקובנא, שחיבר סיפורים – היסטוריים, שבדה מליבו, שכולם שנאה ונאצה כנגד כל דבר שבקדושה. השפעתם השלילית של הרשעים האלה, הייתה קשה ביותר.

יכלנו להוסיף פרטים נוספים על כוחות הטומאה החזקים שהתפתחו באותה תקופה. אבל הסתפקנו בבולטים שבהם.

כדי לאזן זאת, שלח השי"ת את רבי **ישראל סלנטר** זצ"ל שמילדותו התבלט כגאון ועילוי בתורה, לאחר מכן, בנה וייסד את תנועת המוסר, ששמה דגש על התנהגותו האישית של כל יהודי ויהודי. בשנים ת"ר-תר"ח (1840-1848), הוא שימש כראש ישיבה בוילנה והחל לפרסם את שיטתו, שמשכה אליה אלפי בני תורה. גם תלמידיו רבי שמחה זיסל מקלם, רבי יצחק בלזר, רבי נתן צבי פינקל, הידוע בכינויו "הסבא מסלבודקא" זצ"ל, הפיחו רוח חדשה בציבור הליטאי.

בתוך עולם הישיבות, רבי **יוסף דב סולובייצ'יק** זצ"ל (...), ששימש בתחילה כראש ישיבה בוולוז'ין ולאחר מכן כרבה של בריסק, היה מגדולי הדור שלחמו נגד זרם ההשכלה והחילון. בנו רבי **חיים מבריסק** זצ"ל, הוא זה שיצר מהפכה בשיטת הלימוד בעולם הישיבות, דבר שהכניס חיות ללימוד והאיר את התלמוד באור חדש.

סיכום: רואים אנו שוב את האיזון שבין גדולי עולם האמונה, התורה והמוסר, לבין מובילי עולם הכפירה והאפיקורסות.

ארץ ישראל

החל מהעלייה השנייה בשנת תרס"ה (1905), התחילו להגיע רבבות פורקי עול, אנטי דתיים, מכל תנועות השמאל, החל בקומוניסטים וכלה בשמאל מתון, שכונה "מפא"י" – מפלגת פועלי ארץ ישראל. באותה תקופה, התנועה הקיבוצית שחרטה על דגלה את עקירת הדת, התפתחה בצורה עצומה. הם עבדו בשבת וביום כיפור, והנהיגו יום חופש למחרת, וכמובן כל מאכלים היה נבלות וטריפות, כולל חזירים. בני הקיבוץ הראשון (1921) "עין חרוד", סירבו באופן עקרוני להתחתן כדת משה וישראל, למרות שזה גרם להם הפסד כספי גדול, מתקציבי המנדט הבריטי. רבים מבני "היישוב הישן" בירושלים מכל החוגים, גילחו את הזקן והפאות, נטשו את התפילין ועברו לקיבוצים. היו להם מנהיגים מאוד עוצמתיים: **דוד בן**

גוריון, מאיר יערי, יעקב חזן, זאב ז'בוטינסקי, ברוך כצנלסון ועוד. בשנת תש"ח (1948) הם הקימו את המדינה שנתנה להם, עוד יותר כוח ועוצמה. דוד בן גוריון היה המנהיג הבולט לפני קום המדינה, והשליט הכל יכול, לאחר הקמת המדינה. הוביל ביד קשה מדיניות של דיכוי כל דבר שבקדושה, המרת הדת של העולים החדשים מארצות המזרח, שהיו כולם יהודים מאמינים, שומרי תורה ומצוות, 'דת-הכפירה'. תוך הפעלת שיטות סטאליניסטיות ב"מעברות העולים" ובמושבים החדשים – כל זה בצד של הטומאה.

מרן רבינו **החזון איש** – רבי אברהם ישעיהו קרליץ זצ"ל – אדם סגור ומופנם, שמילדותו קיבל על עצמו עול תורה וקדושה, עמל בתורה יומם ולילה, חיבר ספרים עצומים ונפלאים שיצאו מבלי שצוין עליהם שם המחבר, כל ישיבות ליטא למדו את הספרים, איש לא ידע מי המחבר. והנה בשנת תרצ"ג (1933) עלה לארץ ישראל, מתוך רצון עז להישאר עד סוף ימיו "צדיק נסתר"! אבל גדול הדור, רבה של וילנא, רבי חיים עוזר גרודזינצקי זצ"ל, חשף אותו, בעל כורחו, לגדולי התורה בישראל. אחד מגדולי חכמי הדור, אמר שמזמן מרנא הגר"א ז"ל לא היה אדם גדול כמו החזו"א.

מרן זצ"ל הוא שנשלח על ידי השגחה עליונה לשמור על האיזון ולהוות מרכז כובד של תורה וקדושה, אמת ואמונה, כנגד כל עולם הרשע והשקר של תנועות השמאל והימין כאחד. ואכן, למרות שהיה מילדותו אדם חולני וחלש, הצליח להרים את בני התורה, לעודדם, לחזקם ולתת להם מחדש את "גאוות-היחידה"! הוא, ולא אחר, עצר את גל הנשירה והזחילה מתוך רגש נחיתות אל עולם הכפירה. הפיח בצעירי הצאן קדושה, טהרה ואמונה עצומה בעליונות התורה ובחשיבות עוצמתה.

כך קם מו"ר הרב **יוסף שלמה כהנמן** זצ"ל, שהשואה היכתה בו בצורה קשה, והקים את ישיבת פוניבז' שהפכה למובילה בעולם הישיבות ובעקבותיה, קמו עוד מקומות תורה רבים שהאירו ומאירים את העולם באור נפלא.

כך אנו רואים בעליל, שאין איש זוכר את השמות של כל הרשעים, והיצירה הגדולה שהם הציגו לכל העולם, את **הקיבוץ**, הגיעה לקריסה כלכלית וחברתית ושבקה חיים לכל חי.

סיכום: כפי שכתבנו בתחילה, הנושא ארוך מאוד, ולא נגענו אלא באפס קצהו, כשאנו מראים את השגחת הבורא בכל דור ודור ובכל שנה ושנה, שבחכמתו ית' שומר על איזון נפלא בין הטוב לרע, כדי לאפשר בחירה חופשית בכל עת ובכל שעה.

